

Julian Kałowski

"Służba i dialog. Materiały II Międzynarodowego Sympozjum Prawa Zakonnego (Lublin, 17-18 X 1994)", pod red. Bronisława W. Zuberta i Elżbiety Szczot, Lublin 1996 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 40/3-4, 274-279

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Poza uderzającą erudycją Autora, *Prawo kanonizacyjne* znamionuje pogłębiona interpretacja źródeł, jasność i przejrzystość wywodów, rzetelność w ich dokumentowaniu, liczne odniesienia do praktyki. Nie sposób nie zauważyć ponadto walorów czysto edytorskich pracy, ułatwiających posługiwanie się nią.

Praca ks. prof. H. Miszta pozostaje pozycją bibliograficzną, którą trudno przecenić.

Ks. Wojciech Góralski

Służba i dialog. Materiały II Międzynarodowego Sympozjum Prawa Zakonnego (Lublin, 17-18 X 1994), pod redakcją Bronisława W. Zuberta OFM i Elżbiety Szczot, Lublin 1996, ss. 288.

Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego – podobnie jak i inne społeczności kościelne – są zobowiązane do podejmowania tylko takich prac, które wiążą się bezpośrednio z zadaniami określonymi w ich statutach czy innych aktach prawnych.

Ze względu na pełnienie przez nie specjalnej misji nie tylko w Kościele, lecz i w świecie, wielu ich członków wykonuje zadania także na podstawie umowy o pracę zawartej z instytucjami kościelnymi, społecznymi lub państwowymi. Wspomniana sytuacja rodzi pewne kwestie prawne nie tylko z zakresu prawa kościelnego, lecz również cywilnego. Dzieje się tak, ponieważ instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego nie mogą być traktowane tak jak prawne osoby świeckie. Mówi o tym odwieczna zasada sformułowana w kan. 668 § 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., która brzmi: „Cokolwiek zakonnik nabywa własnym staraniem albo ze względu na instytut, nabywa to dla instytutu. Wszystko, co mu przysługuje z tytułu pensji, zapomogi lub ubezpieczenia, jest nabywane dla instytutu, chyba że własne prawo co innego postanawia”. Powyższa zasada została sprawdzona w historii życia zakonnego i dlatego – pomimo różnorodnych przeobrażeń zachodzących w świecie – tylko nieznacznie ją zmodyfikowano.

Współcześnie w instytutach zakonnych powstaje problem ubezpieczeń społecznych, rent, emerytur, zabezpieczeń etc. Rozwiązanie tych kwestii musi być zgodne z powszechnym prawem kościelnym dotyczącym osób zakonnych oraz prawem własnym poszczególnych instytutów zakonnych, zatwierdzonym przez kompetentne władze kościelne. Jeżeli tak się dzieje – szczególnie w materii wynagrodzeń – mogą zaistnieć pewne niestosowności w postaci przypisywania sobie przez pojedyncze osoby – członków instytutów zakonnych należności za wykonywaną pracę.

Ze względu na aktualność i złożoność problemu Katedra Prawa Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego

Wydziału Prawa Kanonicznego i Świeckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zorganizowała w dniach 17-18 października 1994 roku II Międzynarodowe Sympozjum Prawa Zakonnego pod hasłem *Służba i praca*, poświęcone pracy i ubezpieczeniom społecznym, na które zaproszono wielu prelegentów również spoza Polski. Materiały tego sympozjum, zebrane i opracowane przez o. B. W. Z u b e r t a i E. S z c z o t, zostały wydane w 1996 r. staraniem różnych instytucji oraz osób prywatnych przez Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Pierwszy referat, noszący tytuł *Rzeczywiste lub pozorne konflikty między obowiązkami życia konsekrowanego a współczesnym światem*, wygłosiła s. Elizabeth M c D o n o u g h O P z Waszyngtonu. Prelegentka dokonała na wstępie pobieżnej analizy przepisów dotyczących życia zakonnego, zawartych w dokumentach promulgowanych przez Sobór Watykański II oraz w innych aktach prawnych Kościoła katolickiego, omówiła też różne koncepcje życia zakonnego w literaturze oraz życie konsekrowane i świat pracy.

W drugiej części referatu, poświęconej współczesnym zagadnieniom życia zakonnego, Autorka przedstawiła poglądy niektórych publicystów odnoszące się do instytutów zakonnych, z którymi – jak zaznaczyła – nie zawsze można się zgodzić. Następnie zapoznała uczestników sympozjum z bardzo ciekawymi wynikami badań objętych nazwą FOR US (Przyszłość Instytutów Zakonnych w Stanach Zjednoczonych), w których wzięło udział 125 tysięcy zakonników i zakonnice ze Stanów Zjednoczonych. Analiza zebranych materiałów prowadzi do wniosku, że odżyją i rozwiną się tylko te wspólnoty, które odpowiedzą na potrzeby środowiska, w swojej działalności będą kierowały się Ewangelią oraz wiernie zachowywały dziedzictwo instytutu.

W trzeciej części referatu – zatytułowanej *Życie konsekrowane a świat pracy* – Autorka wyraża pogląd, że osoby zakonne nie tylko mogą, ale i powinny angażować się w różnego rodzaju działalność zewnętrzną, pod warunkiem jednak, że nie będzie ona sprzeczna z celami i zadaniami instytutu.

Ciekawe i jednocześnie bardzo aktualne zagadnienie poruszył Domingo Andrés G u t i e r r e z, CMF w referacie pt. *Relacje prawne między instytutami i zakonnikami a biskupami diecezjalnymi w zakresie pracy duszpasterskiej*. Autor, który jest znanym i cenionym znawcą życia zakonnego, scharakteryzował problemy związane z podejmowaniem różnego rodzaju prac zarówno duszpasterskich, jak i innych na terenie diecezji. Na wstępie przypomniał ogólne zasady dotyczące zależności zakonów i osób zakonnych od biskupa diecezjalnego, a następnie omówił szczegółowo wiele aktualnych zagadnień. Należą do nich między innymi takie sprawy, jak rodzaj dzieł powierzanych zakonnikom oraz konieczność sporządzania pisemnej umowy, urzędy diecezjalne powierzane zakonnikom, a także prawo biskupa do wizytowania niektórych dzieł prowadzonych przez instytuty zakonne. Autor

omówił również zależność od biskupa w erylowaniu i znoszeniu domów zakonnych, obowiązek podporządkowania się zakonników wytycznym biskupa w sprawach dotyczących zachowaniu czystości oraz zależność duchownych zakonników od biskupa przy udzielaniu indultu eksklaustracji lub sekularyzacji. Autor zajął się także wymierzaniem zakonnikom sankcji karnych, stanem prawnym zakonnika wyniesionego do godności biskupiej oraz obowiązkiem wikariusza biskupiego do spraw instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, zakonnika – proboszcza oraz zakonnika – kapelana domu instytutu laickiego. Należy zaznaczyć, że referat był bardzo interesujący.

Następny mówca – Rudolf H e n s e l e r, redemptorysta z Hennef – Bonn, wygłosił referat pt. *Zakonnicy jako pracownicy u kościelnych i świeckich pracodawców*. W swoim wystąpieniu – ciekawym i zarazem praktycznym – Autor skoncentrował się na następujących kwestiach: szczególny charakter osób zakonnych podejmujących pracę, który wynika z faktu złożenia profesji, wcielającej do określonej społeczności i uzależniającej zakonnika od przełożonych; przynależność do instytutu, która powoduje pewne odrębności w materii zawarcia umowy o pracę; różnica pomiędzy kościelnym a świeckim pracodawcą; szczegółowe kwestie z zakresu prawa podatkowego oraz prawa o ubezpieczeniach społecznych.

Autor wskazał zarówno na pewne plusy, jak i minusy niewiszczania należności na ubezpieczenia społeczne i niepłacenia podatków od dochodów. Aktualne korzyści wynikające z takiego postępowania są – jak na to wskazuje doświadczenie – na dalszą metę bardzo niebezpieczne, gdyż pozbawiają emerytury, a w konsekwencji i ubezpieczenia. Ostatnią sprawą rozpatrywaną przez Autora było powstanie stosunku pracy i jego rozwiązanie, a więc kwestie, które w świetle prawa wyglądają różnie w zależności od tego, czy pracodawcą jest prawna osoba świecka, czy też urząd w diecezji. Do tego drugiego przypadku stosuje się przepis kan. 682 § 2, który brzmi: „Zakonnik może być usunięty z powierzonego mu stanowiska, tak według uznania kompetentnej władzy, po powiadomieniu przełożonego zakonnego, jak i przez przełożonego, po powiadomieniu nadającego, bez wymagania zgody drugiego”.

O. Bronisław Wenanty Z u b e r t, OFM przedstawił referat pt. *Dochody zakonników i członków stowarzyszeń życia apostołskiego nabywane «własnym staraniem» lub «ze względu na instytut»*. (Por. kan. 668 § 3 i kan. 741 § 2). Autor wyjaśnił na wstępie, że podjął się wykładni tych dwóch kanonów, ponieważ: „Bardziej zróżnicowana aniżeli w przeszłości praca i zatrudnienie zakonników, zmienione warunki kulturowe i ekonomiczne, odmienny klimat duchowy życia zakonnego... wydają się postulować nieco inną wykładnię tej normy prawnej” (s.112). Podejmując próbę krytycznej oceny kanonów 668 § 3 i 741 § 2, Autor przedstawił najpierw aspekty pozytywne unormowania prawnego, zamieszczonego w cytowanych powyżej kanonach.

I tak jego zdaniem wspólne posiadanie i nabywanie na rzecz instytutu ułatwia praktykowanie życia wspólnego w wymiarze materialnym, wpływa również pozytywnie na zewnętrzną działalność instytutów. Właściwe administrowanie dobrami wspólnymi ułatwia także prowadzenie życia ubogiego zarówno w sferze materialnej, jak i duchowej. Wspólne posiadanie – jak zauważa Autor – umożliwia również udzielanie pomocy osobom potrzebującym.

Do elementów negatywnych wspólnego posiadania i nabywania na rzecz instytutu Autor zalicza zagrożenie dla pracowitego ubóstwa oraz kształtowanie się postaw roszczeniowych, a także opaczne rozumienie „równości majątkowej”. „Wspólna kasa – stwierdza Autor – może wreszcie powodować zanik lub wydatne zmniejszenie potrzeby normalnie i rozsądnie pojmowanej oszczędności i perspektywicznego planowania wydatków” (s. 124).

Widząc słabość zasady „Cokolwiek mnich nabywa, nabywa na rzecz instytutu, o. B. W. Z u b e r t wysunął w swoim referacie pewne śmiało propozycje innej regulacji wspomnianej kwestii, niż zawarta w kan. 668 §3 i kan. 741 § 2. Autor proponuje dokonanie reinterpretacji wspomnianej zasady jako powstałej w innych warunkach (s. 127). Jego postulaty sprowadzają się zaś do pozostawienia instytutom większej autonomii w regulacji wspólnej kasy oraz dostępu do niej wszystkim członkom wspólnoty (s. 128).

Bruno P r i m e s h o f e r, redemptorysta z Wiednia, przedstawił referat pt. *Relacje prawne między klasztorem a parafią przy klasztornej kościele parafialnym*. Autor omówił w swoim wystąpieniu takie zagadnienia, jak pojęcie klasztornej kościoła parafialnego według prawa kościelnego i opinii różnych autorów; pozycja prawna kapłana sprawującego duszpasterstwo; sprawowanie posług duszpasterskich w zakonnym kościele parafialnym oraz pozycja prawna proboszcza i jego pełna odpowiedzialność za prowadzenie parafii.

Innym ciekawym i aktualnym zagadnieniem poruszonym przez prelegenta był problem finansów i kwestia obciążeń budowlanych związanych z należytym utrzymaniem budynków oraz kościoła parafialnego. Autor przypomniał, że pensje wypłacane przez kurię biskupią lub inne urzędy proboszczom, wikariuszom parafialnym oraz innym zakonnikom pracującym w parafii stanowią zgodnie z kan. 668 § 3 własność instytutu. Dotyczy to również stypendiów mszalnych. Natomiast część ofiar (*oblaciones*), *iura stolae* – o ile nie została zawarta specjalna umowa pomiędzy klasztorem a inną kompetentną władzą – przysługuje kościołowi klasztornemu.

Ważnymi zagadnieniami poruszonymi przez prelegenta są: kolekty przeprowadzane podczas niedzielnej i świątecznej liturgii sprawowanej w klasztornej kościele parafialnym, zarząd majątkiem parafii jako osoby prawnej; ofiary składane proboszczowi jako proboszczowi; regulowanie opłat związanych z należytym funkcjonowaniem parafii, np. wynagrodzenie organisty,

kościelnego, opłaty za ogrzewanie, sprząatanie etc., sprawy remontów, renowacji, rozbudowy etc.

Pierwsza referentka sympozjum s. Elizabeth M c D o n o u g h OP wygłosiła także drugi referat, który nosił tytuł: *Zakonnicy w programach ubezpieczeń społecznych Kanady i USA*. Autorka stwierdziła, że opieka zdrowotna i emerytury są w Kanadzie powszechnie dostępne i łatwo osiągalne, dlatego też kwestie te nie stwarzają problemów Kanadyjskiej Konferencji Przełożonych Wyższych. Natomiast w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej sytuacja wygląda inaczej, gdyż zarówno opieka zdrowotna, jak i system emerytalny nie są ani powszechne, ani łatwo dostępne. Dlatego też Konferencje Wyższych Przełożonych Instytutów Zakonnych Męskich i Żeńskich, Konferencja Biskupów oraz organizacje zakonne powołały Urząd Trzech Konferencji do Spraw Emerytury. Miał on obowiązek zadbać „o pomoc finansową dla wspólnot zakonnych stojących w obliczu tzw. odpowiedzialności za nie opłacaną poprzednio służbę. Wspólnotom zakonnym brakowało bowiem pewnej kwoty w dolarach, która w innej sytuacji byłaby dla nich w poprzednich latach dostępna i dostarczyłaby odpowiednich korzyści związanych z opieką zdrowotną i emeryturami dla aktualnie wykonujących swoją posługę członków instytutów w diecezjach, parafiach itp.” (s.195).

Kolejnym mówcą była Evelyne D. M e n g e s z Monachium, która wygłosiła referat pt. *Ubezpieczenia społeczne członków instytutów zakonnych w prawie niemieckim i austriackim*. Autorka najpierw przeanalizowała rozwiązania prawne zawarte w systemie niemieckim, a następnie austriackim, wskazując na różne możliwości ubezpieczeń, otrzymywania emerytury oraz innego rodzaju świadczeń.

Dwa referaty poświęcono ubezpieczeniom i emeryturom zakonników na Węgrzech i w Polsce. Pierwszy z nich, zatytułowany *Osoby zakonne w węgierskim prawie ubezpieczeniowym*, wygłosił ks. Peter E r d ö z Budapesztu. Autor przedstawił trudną sytuację zakonników i zakonnic w czasie rządów komunistycznych, przejawiającą się między innymi w kasacie wszelkiego rodzaju życia zakonnego, co powodowało niemożność korzystania przez nich z ubezpieczeń społecznych. W drugiej części referatu zostały omówione aktualne formy ubezpieczeń, w tym również i osób zakonnych.

Drugi z referatów o ubezpieczeniach społecznych wygłosił o. Wiesław B a r OFMConv. Autor przedstawił sytuację prawną osób zakonnych w polskim systemie ubezpieczeniowym, stwierdzając na wstępie, że w Polsce: „Podstawowymi zasadami rządzącymi systemem ubezpieczeń społecznych są: a) zasada obowiązkowości; b) zasada powszechności” (s.261). W oparciu o akta prawne wydane przez władze Polski Ludowej prelegent wykazał, że pomimo deklaracji o powszechności ubezpieczeń społecznych osoby zakonne nie mogły korzystać z przysługującego im prawa, dlatego też zmuszone

były do szukania innych rozwiązań. Kwestia ubezpieczeń społecznych osób zakonnych została uregulowana dopiero zarządzeniami z lat 1989 i 1991.

Oceniając recenzowaną tutaj publikację, należy stwierdzić, że jest ona bardzo ciekawa i przedstawia wiele propozycji rozwiązań, z których można by skorzystać w polskim systemie ustawodawczym. Jednak tłumaczenia niektórych referatów pozostawiają wiele do życzenia i szkoda, że przed publikacją nie dokonano ich gruntownej korekty. A trzeba było to uczynić.

Ks. Julian Kalowski, MIC

Evelyne D. M e n g e s, Die kirchliche Stiftung in der Bundesrepublik Deutschland. Eine Untersuchung zur rechtlichen Identität der kirchlichen Stiftung staatlichen Rechts mit der kanonischen Stiftung, St. Ottilien 1995 (Münchener Theologische Studien, III Kan. Abt., 48), ss. LXXVIII + 358.

Praca o tytule jak wyżej została w r. 1994 przyjęta jako rozprawa doktorska w Instytucie Prawa Kanonicznego uniwersytetu w Monachium. Promotorem pracy był prof. W. A y m a n s, koreferentem prof. H. S c h m i t z. Na pracę składają się kolejno: Spis treści, przedmowa, wykaz skrótów (11 stron!), wykaz źródeł (24 strony!), wykaz literatury (28 stron), tekst rozprawy usystematyzowany w pięciu częściach i dziesięciu ciągłych paragrafach, skorowidz nazwisk oraz skorowidz źródeł.

Obszerność wykazu źródeł tłumaczy się tym, że autorka wskazuje poszczególne dokumenty. Ułatwia to dotarcie do nich, co jest szczególnie cenne w odniesieniu do prawa partykularnego niemieckiego oraz w odniesieniu do poszczególnych fundacji i zakładów. Nie jestem w stanie ocenić, czy źródła niemieckie zostały wykorzystane w sposób wyczerpujący, tekst pracy nie daje podstaw do wysuwania wątpliwości w tym zakresie. Literatura jest przeważnie niemiecka, a prace pisane w językach kongresowych nie są autorce obce.

Zamysł autorki to ustalenie stosunku kościelnej funkcji prawa państwowego do fundacji kanonicznej. Bezpośredni cel pracy to weryfikacja tezy o ich prawnej tożsamości. Na stanowisku ich tożsamości stoi niemiecki Trybunał Konstytucyjny, m.in. w uchwale (Goch) z 11.10.1977, która w pracy autorki zajmuje miejsce węzłowe. Uchwała nie spotkała się w doktrynie z poważniejszą krytyką. Rzeczą godną uwagi w tej uchwale jest fakt, że trybunał wypowiedział się w sprawie leżącej w kompetencji poszczególnych krajów. Merytoryczną podstawą wspomnianej uchwały jest autonomia prawna Kościoła katolickiego, której konstytucyjne uznanie przez państwo sprzyja skuteczności prawa kościelnego na forum prawa państwowego. Dodatkowy argument za tożsamością prawną w/w fundacji widzi autorka w fakcie kościelnej genezy figury prawnej fundacji. Pierwotne,